

ИНДЕКС ЗА ГРАЖДАНСКО ЗДРАВЕ

2021 Г.

Количествено изследване сред деца на възраст 12+ години

Съдържание:

Въведение	2
Права на децата	2
Детско и гражданско участие	7
Участието като изразяване на мнение – доколко са „чути“ децата	15
Участието като стремеж за информираност	18
Участието като стремеж за решаване на проблеми и промяна.....	19
Оценка на съществуващите механизми за детско участие	20
Необходими промени в детското участие	22
Профилиране	23
Профилиране – семейна среда	23
Профилиране – училищна среда	27
Профилиране – региони на идентификация.....	34
Профилиране – ценностни нагласи	35

Индексът за гражданско здраве (Индекс) е социологическо проучване на фондация „Софийска платформа“, вдъхновено от инициативата Civic Health Index на американската организация National Conference on Citizenship. Индексът е финансиран по програма „Европа като общност на граждани“, изпълнявана от фондация „Софийска платформа“ в партньорство с MitOst e.V. и с подкрепата на Stiftung Mercator. Приложението на Индекса за 2021 г. е дело на социологическа агенция „Глобал Метрикс“.

Въведение

Правата на децата са неизменна част от съвременните демократични общества, основани на върховенството на правото и правата на човека, гарантирани с не един международен документ, сред които приетата през 1989 г. Конвенция на ООН за правата на детето, регламентираща основните права на децата, с които всички държави следва да се съобразяват.

Детското участие е информирано и доброволно, индивидуално или групово включване на деца от всички възрасти до 18 години, с различни способности, вкл. деца от малцинствени групи, които имат правото, средствата, пространството, възможността и подкрепата свободно да изразяват своите възгледи, да бъдат изслушани и да допринасят за вземане на решения по въпроси, които ги засягат пряко или косвено, като на възгледите им се придава дължимата тежест в съответствие с възрастта и зрелостта им.

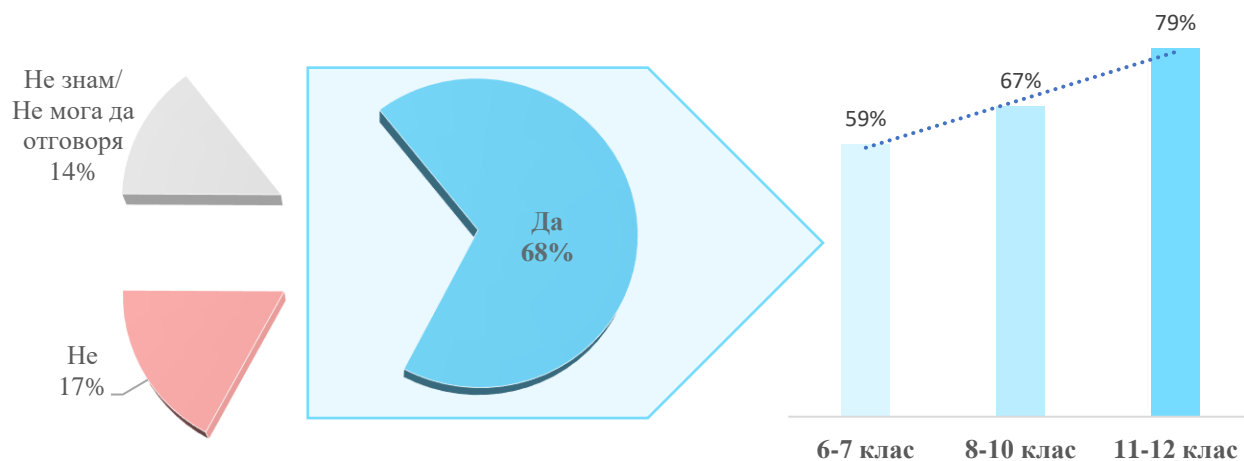
Насърчаването на децата да се включват активно в различни дейности и инициативи, е от съществено значение за изграждането на граждански активни и отговорни граждани.

Проучването е проведено сред деца на възраст над 12 години, живеещи на територията на страната.

Права на децата

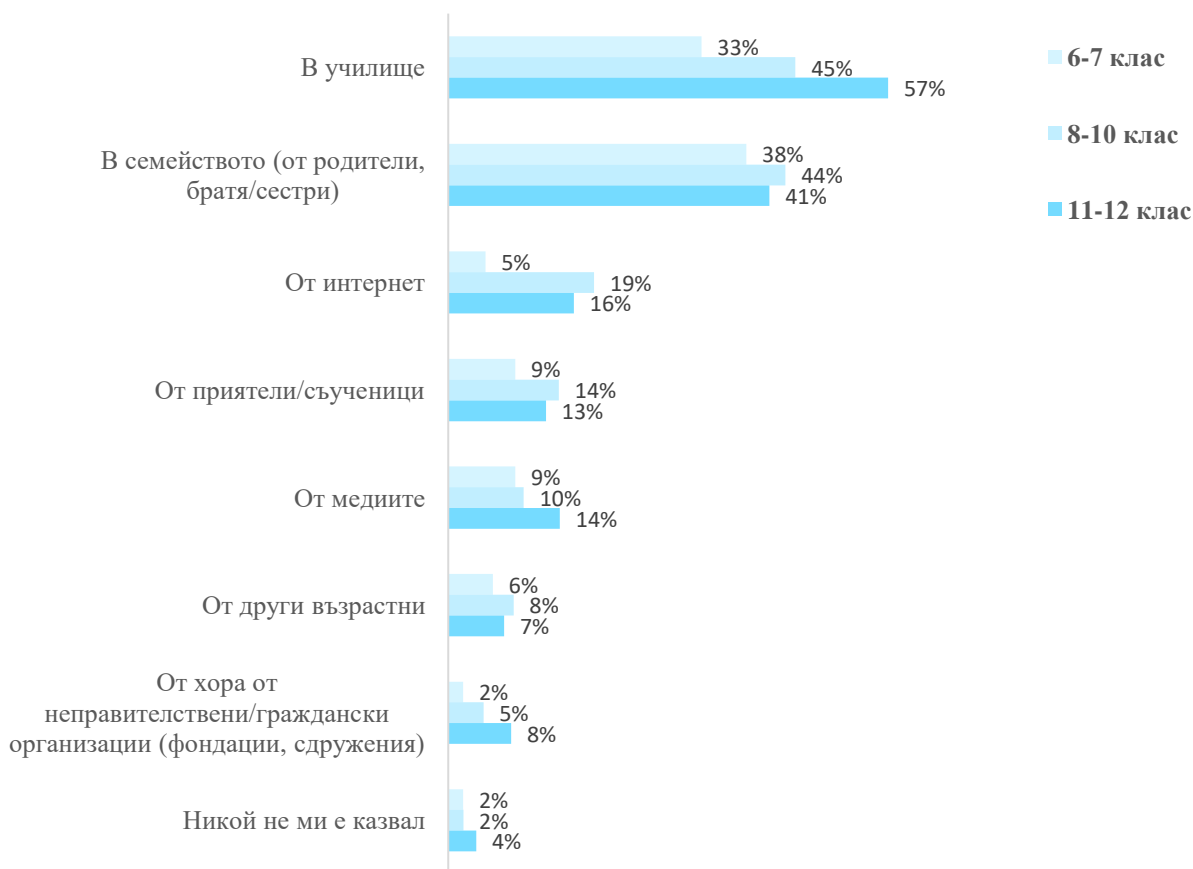
Познанията на децата за правата, които имат, както и за начина, по който се формират техните нагласи към упражняването им, е важна част от настоящето проучване. На ниво информиране основната част от анкетираните деца заявяват, че знаят за своите права.

Знаеш ли, че децата имат граждански, политически, икономически, социални и културни права?

Малко над две трети (67%) от анкетираните в прогимназиална и гимназиална възраст декларират, че са наясно, че децата имат граждански, политически, икономически, социални и културни права. Тази тенденция се засилва с напредване на образователния етап – учениците от втори гимназиален етап в най-голяма степен посочват положителен отговор. Учениците от профилирани училища с разширено изучаване на хуманитарни науки са най-категорични по отношение познаване на правата си. От друга страна, най-слабо запознати са децата, които не посещават училище. Живеещите в големи градове в страната се характеризират със значително по-висок дял на запознати, отколкото децата, които към момента живеят на село. Социалната среда играе роля в степента на информираност, тъй като образованието на родителите също се оказва сравнително значим фактор. Според статистическото разпределение учениците, които живеят в семейства със слабообразовани родители, по-често от останалите не са наясно със своите граждански, политически, икономически, социални и културни права.

Откъде разбира, че децата имат граждански, политически, икономически, социални и културни права?

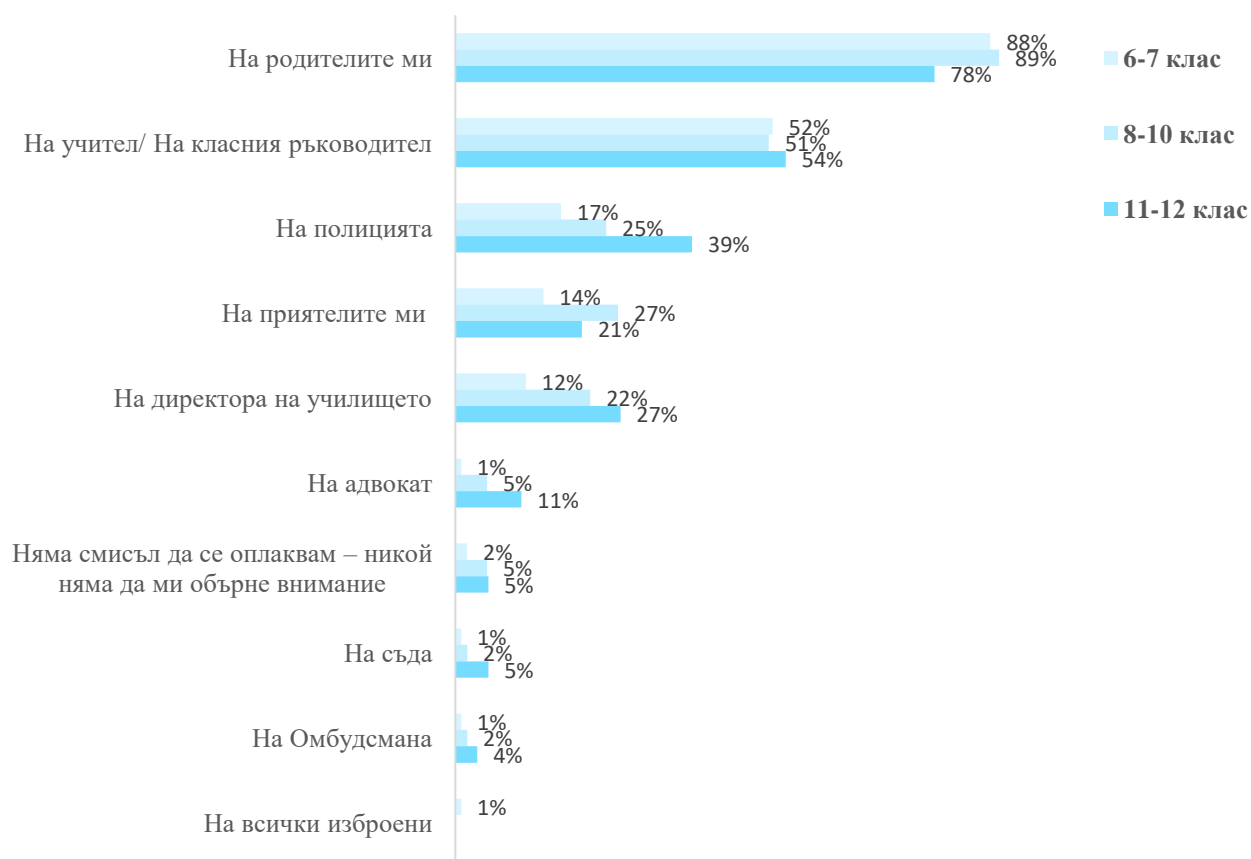

Училището и семейството са най-често посочваните източници на информация за правата на децата. Налице е тенденция училището да заема по-отчетливо позиция на такъв източник с нарастване на образователния етап. Семейството запазва позицията си като другия ключов източник на информация, независимо от порастването на децата.

При възникване на казус с нарушаване на права основните фигури на защита за подрастващите са:

- родители;
- учител/класен ръководител;
- полицията;
- приятелският кръг.

Ако някой наруши твоите права, на кого можеш да се оплачеш?

Разпознаването на институционална подкрепа извън семейството и училището е значително по-слабо застъпено. Все пак има ясна тенденция, при която с увеличаване на образователния етап по-често са посочвани други институции, като на водеща позиция е полицията. Вижда се и нарастването на групата от деца в 11-12 клас, които вече идентифицират и директора на училището като институция, към която могат да отнесат оплакванията си.

Начинът, по който се идентифицират референтните лица или институции, към които биха се обърнали подрастващите при нарушаване на правата им, показва и за кои свои права най-често децата мислят. Извън семейството те най-често посочват представители на училищната институция, което показва, че там в най-голяма степен възникват ситуации, при които смятат, че има нарушение на техни права.

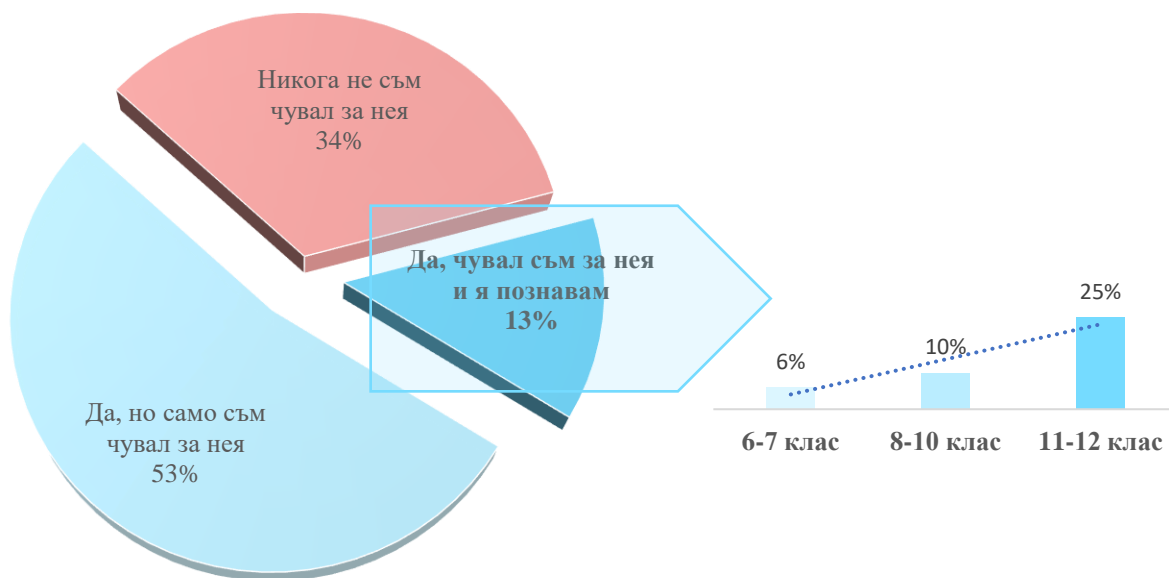
Статистическото разпределение по пол показва, че момичетата по-често биха се обърнали към своите родители, ако правата им бъдат нарушени, докато момчетата вземат превес сред отговорилите, че биха потърсили подкрепа от приятели или полицията. Децата

от професионални технически гимназии в страната също показват относително различно поведение от връстниците си в други учебни заведения. При тях обичайно броят на момчетата е по-голям, респективно е по-висок дялът на отговорите, че няма смисъл да се оплакват, защото няма да получат помощ.

Ролята на семейството в информирането на децата за техните права е най-значима сред анкетираните от по-големи населени места. Учениците, живеещи на село, са почти два пъти по-склонни да потърсят помощта на полицията при нарушаване на правата им. Те значително по-често посочват, че биха потърсили помощ и от свой учител или класен ръководител.

Чувството за безпомощност е най-силно разпространено сред децата, попадали в рисковата ситуация. Дялът им сред отговорилите, че няма кой да им помогне, е в пъти по-голям от този при децата, които не са попадали в рисковата ситуация. Според статистическото разпределение децата, попадали в риск, с по-голяма честота отговарят, че **биха потърсили помощ от приятел**.

Запознат ли си с Конвенцията на ООН за правата на детето?

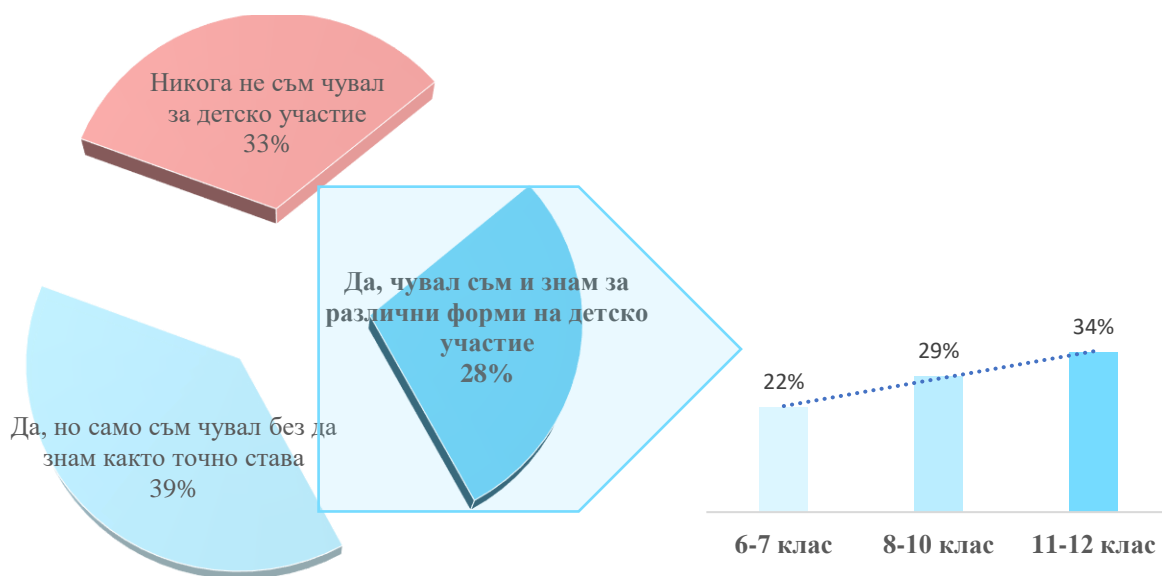
Дялът на децата, декларирали конкретно познаване на Конвенция на ООН за правата на детето, е малък. Въпреки това отново наблюдаваме тенденция в горния прогимназиален курс значително по-често да се посочва тази опция. Там дялът достига до една четвърт от отговорилите. Интересно е да се отбележи, че дялът на децата, които заявяват че са чували за Конвенцията и я познават, нараства 5 пъти от 6 клас (5,6%) до 12 клас (30,9%).

Над 15 % от подрастващите, които планират да завършат висше образование, заявяват, че я познават.

Отчетлива е и разликата между децата, които живеят в град, и тези, които живеят в село. Над половината от вторите (54,5%) заявяват, че не са чували за нея, а едва 4,5 % посочват, че я познават.

Детско и гражданско участие

Знаеш ли какво означава детско участие?

Темата за детското участие се декларира като широко позната, като заявяващи високо ниво на информираност по нея са малко над една четвърт от запитаните. И тук съществува тенденция на увеличаване броя на категорично запознатите с напредване на образователния етап. Традиционно момчетата декларират по-високо ниво на запознатост. Към тази група се причисляват и относително по-висок дял от възпитаниците на училища с хуманитарна насоченост. От друга страна, момчетата, децата на родители с ниско образование и тези, живеещи в села, показват по-слаба запознатост от останалите. Важно е да се отбележи и разликата в степента на информираност между децата, които са попадали в рискова ситуация, и тези, които не са. Делът на деца, попадали в риск, които не знаят какво означава детско участие, е значително по-голям, като същевременно се наблюдава и нисък дял на такива, които само са чували за него.

По-долу са разгледани няколко индикатора, илюстриращи „различните форми на участие“, които респондентите твърдят, че разпознават, а именно:

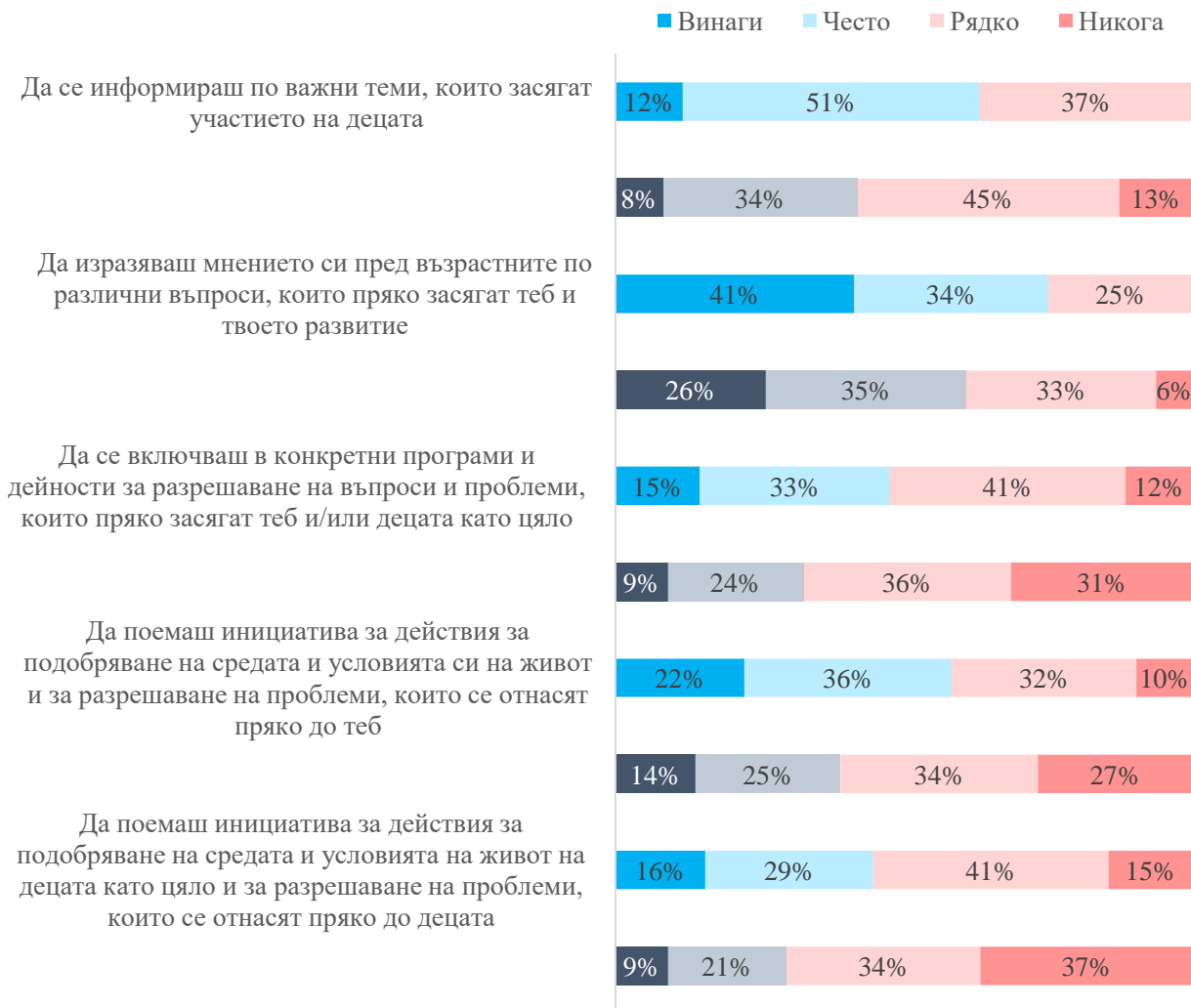
- колко често децата заемат различна форма на активна или пасивна позиция по теми, които ги касаят конкретно или по-общо;
- в какъв формат се случва детското участие при интеракция с възрастните;
- в какви инициативи реално участват децата.

Те ще бъдат разгледани през профила на категорично „запознатите с форми на участие“, сравнен с разпределението на всички отговори.

Познаващи форми на участие

Всички анкетирани

Колко често се случва:

Ако гледаме данните за всички анкетирани деца, най-често се разпознават формите:

- „изразяване **мнение пред възрастни** по въпроси, които пряко засягат **твоето развитие**“
- „**поемане инициатива** за подобряване на средата и условията на живот и разрешаване на проблеми, които се **отнасят пряко до теб**“.

Статистическото разпределение показва, че най-малките по-често са изразявали своето мнение пред възрастни по въпроси, които засягат развитието им. Сред учащите в 11

и 12 клас се наблюдават по-големи дялове, които никога не са давали подобно мнение на възрастен, но въпреки това има ясно обособени групи от тези класове, които са го правили често. В повечето случаи това се случва на децата, живеещи в столицата, и такива с по-високообразовани родители. Учениците, които живеят на село, са значително по-слабо активни в изброените форми на детско участие. Същото важи и за децата с нискообразовани родители. Пасивността сред тези две групи вероятно е повлияна от цялостно по-слабата им запознатост с понятието „детско участие“ и неговите форми на проявление, с по-слабата им информираност и активност. Статистическото разпределение показва и относително по-категоричната готовност за вземане на активно участие от подрастващите, които не са попадали в риск, докато тези, на които това се е случвало, са участвали предимно чрез информиране и даване на мнение.

Отговорите на „запознати с различни форми на участие“ се разпределят аналогично на всички отговори, тоест не се забелязва съдържателно изместване на фокуса. Разликата е в степента на разпознаване – при тях всички форми се разпознават много по-категорично и широко.

В допълнение, на преден план излиза детайл, свързан с интерпретацията на формулировките:

- „въпрос, който засяга мен“;
- „въпрос, засягащ децата като цяло“.

Той се очертава по-добре при двата въпроса, касаещи поемането на инициатива – когато формулировката засяга пряко отговарящите, категоричните са повече.

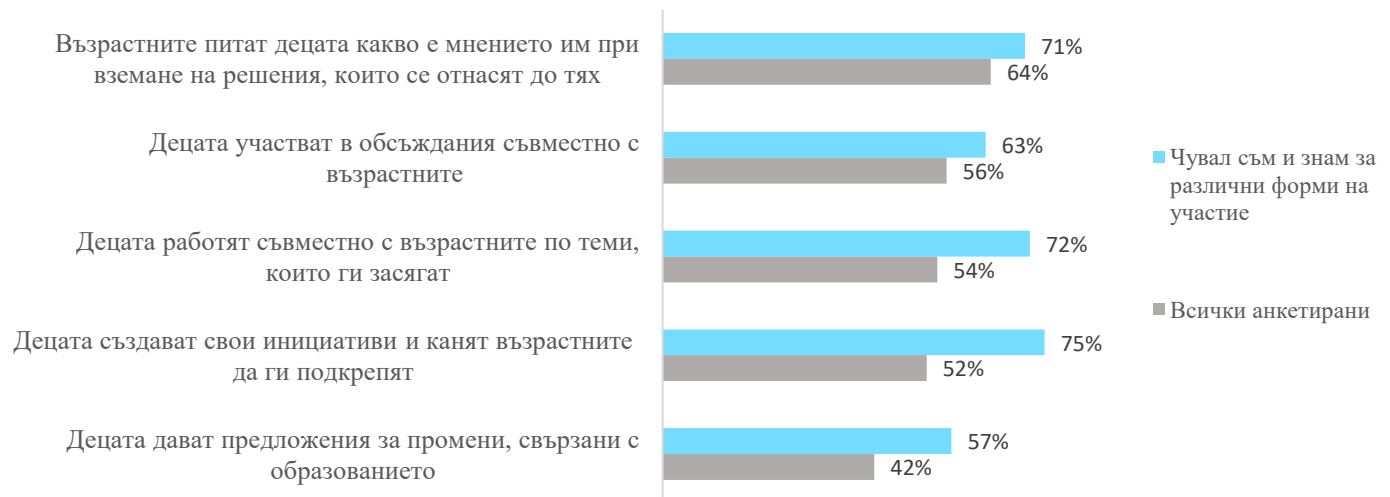
В обобщение, през този индикатор участието е разпознато основно през изразяване на лично мнение и поемане на инициатива относно лично развитие. По-общото застъпване за децата като цяло е по-слабо проявено.

Следващият индикатор показва още по-съдържателно какво представлява участието като съвместна дейност с възрастните. Доколко интеракцията деца-възрастни включва различен тип включване:

- активно – участие в обсъждания на проблеми, засягащи конкретното дете, и по-широко – засягащи сферата на образованието;
- пасивно – през допитване на възрастните до детското мнение.

Следващият индикатор е базиран на концепцията на така наречената „Стълба на Роджър Харт“. През 1992 г. Роджър Харт дава една от първите дефиниции за измеренията на детско участие. Той представя своята концепцията визуално, с помощта на стълба, която отразява различните нива на участие.

Кое от следните се случва към момента у нас:

Разпределението на всички отговори извежда пасивното включване на децата от страна на възрастните като най-широко разпознато. Най-високото стъпало, посочено от Харт – дейностите да са инициирани от децата, а впоследствие те включват и възрастните, е отбелязвано най-рядко. Същевременно обаче това е най-често идентифицираният подход от групата на децата, които знаят различни форми на детско участие.

Най-слабо разпознатата възможност се отнася до сферата, която е най-позната за децата – образованието. Да бъдат давани предложения за промени в образованието, е посочено от 42% от анкетираните.

Ясно се различават мненията на момчетата и момичетата. Момичетата, освен традиционно по-високи нива на информираност и активност, демонстрират и по-голяма готовност да се съгласят, че изброените твърдения са истинни и децата упражняват правото си на участие.

Отговорите на „запознатите с различни форми на участие“ се разпределят по-различно. При тях разбирането за участие се натрупва по-силно при създаването на инициативи, на които възрастните да са подкрепящи, а не инициатори, както и при активност по въпроси, засягащи ги лично.

В обобщение участието е по-скоро разпознато през детски инициативи, подкрепяни от възрастни, или през отчитане на мнение/лобиране пред възрастни по въпроси, които засягат конкретно децата, отколкото като по-широка възможност за включване и промяна на фактори, влияещи върху децата.

В кое от следните си участвал:

Фактическите инициативи, в които анкетиранията са участвали, показват най-ясно фокуса на съществуващото детско включване и участие (отново много по-силно изразено при тези, които познават различни негови форми):

- ученически инициативи;
- различни форми на благотворителност – най-вече чрез набиране на финансови средства;
- доброволчество.

Трите индикатора, посочени дотук, открояват два важни елемента:

Делът на деклариралите запознатост с форми на участие показва един много активен детски профил – той поема инициатива да отстоява пред възрастните въпроси, засягащи личното му развитие, и най-общо търси да „привлече внимание“ чрез реализиране на инициативи, които да покаже на другите, чрез включване в различни организирани благотворителни инициативи, доброволчество и др.

Какво те мотивира да участваш?:

Самата декларирана мотивация на този профил подрастващи е силно свързана с това да бъдат активни и да бъдат част от нещо позитивно. Детско участие, както е декларирано от респондентите, се случва най-често под формата на това да бъдеш попитан и да бъде

взето предвид мнението ти, да бъдеш чул, видян и приет. Формулирането на собствени инициативи остава по-скоро на заден план.

Децата, живеещи в села, и тези с нискообразовани родители отново са една от най-слабо активните групи, като те в значително по-малка степен от останалите споделят, че изброените форми ги мотивират да вземат участие. Наблюдава се и разлика в мотивиращите фактори за децата в зависимост от това дали са попадали в рискова ситуация, или не. Децата, на които това не се е случвало, са значително по-обединени около мнението, че трябва да бъдат активни, за да постигнат промяната, която искат. Попадалите в риск деца подкрепят с два относително равни дяла две противоположни твърдения. Едната група деца споделя, че ги мотивира конкретен проблем, който виждат около себе си, а другата признава, че нито едно от изброените не ги подтиква да поемат инициатива за положителна промяна.

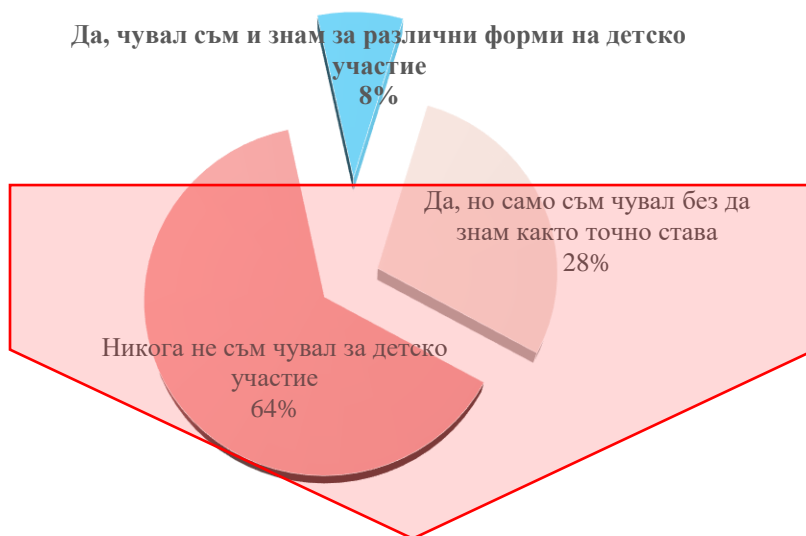
Децата, които заявяват, че не правят нито едно от посочените, представляват около една четвърт (23%) от анкетираните. Те най-често живеят в села, както и в семейства на родители с основно или по-ниско образование. Мотивацията им за лични постижения също е слаба, тъй като рядко имат желание за придобиване на висша степен на образование (бакалавър, магистър).

Децата, които познават форми на участие, но не правят нищо, са 8%. Като бариера пред участието си посочват най-често:

- недоверие в собствените знания и умения;
- липса на знания и умения;
- липса на информация.

За 4% от анкетираните няма проблеми, които да налагат активни действия.

Не правя нищо от изброените – информиране, участие, самоинициатива

Какво те спира?

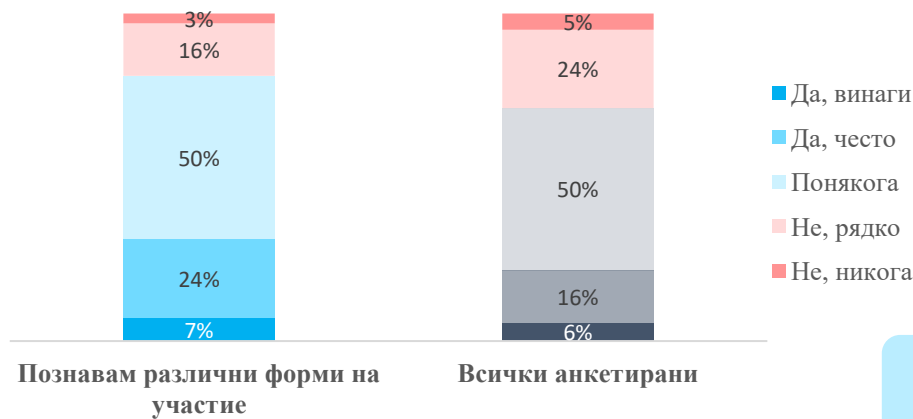

Участието като изразяване на мнение – доколко са „чути“ децата

Както беше илюстрирано по-горе, участието чрез изразяване на мнение и усещането, че си чул, е важен компонент от формирането на нагласи към участие.

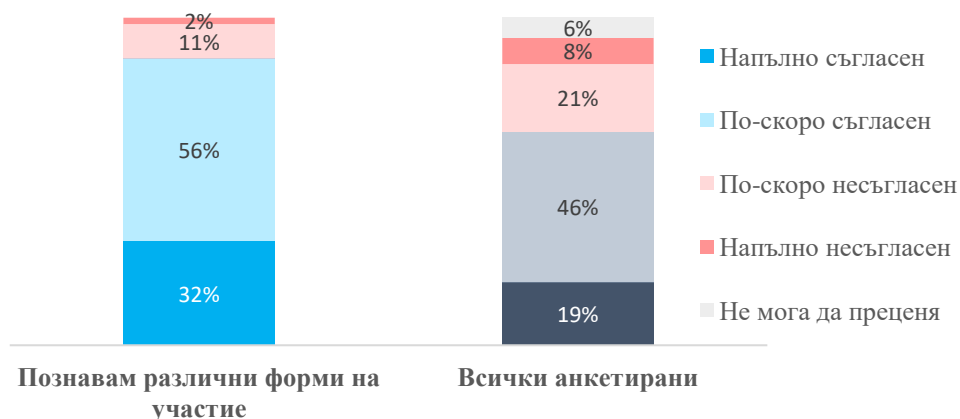
Чува ли се гласът на децата от възрастните по важните теми според теб?

Познаващи форми на участие

Всички анкетиранни

Чувствам, че моето мнение е зачитано и има значение.

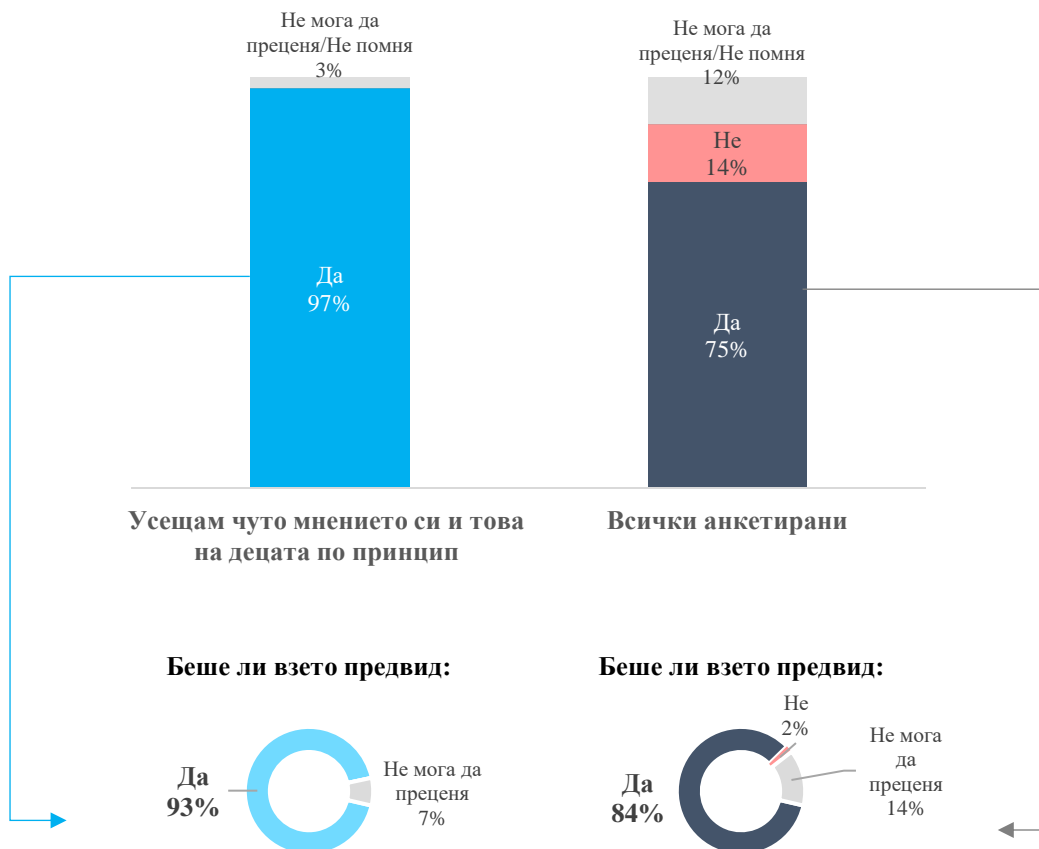

„Гласът на децата“ като форма на колективна идентичност се чува понякога. Отнасяйки въпроса лично към тях, анкетираните деца се чувстват по-значими. По-видима е и разликата между децата, които познават детското участие, и всички останали. Определено познаващите форми на участие се чувстват по-често чути.

Статистическото разпределение сред всички анкетиранни затвърждава липсата на мотивация сред децата с нисък социален статус и тези от най-малките населени места в страната, като те по-често от останалите не считат, че гласът на децата се чува, и нямат усещането за зачитане на тяхното собствено мнение.

Доколко усещането, че са чути, обаче съвпада с реални ситуации, в които мнението на децата е търсено?

Някога възрастните допитвали ли са се до твоето мнение за някой важен въпрос?

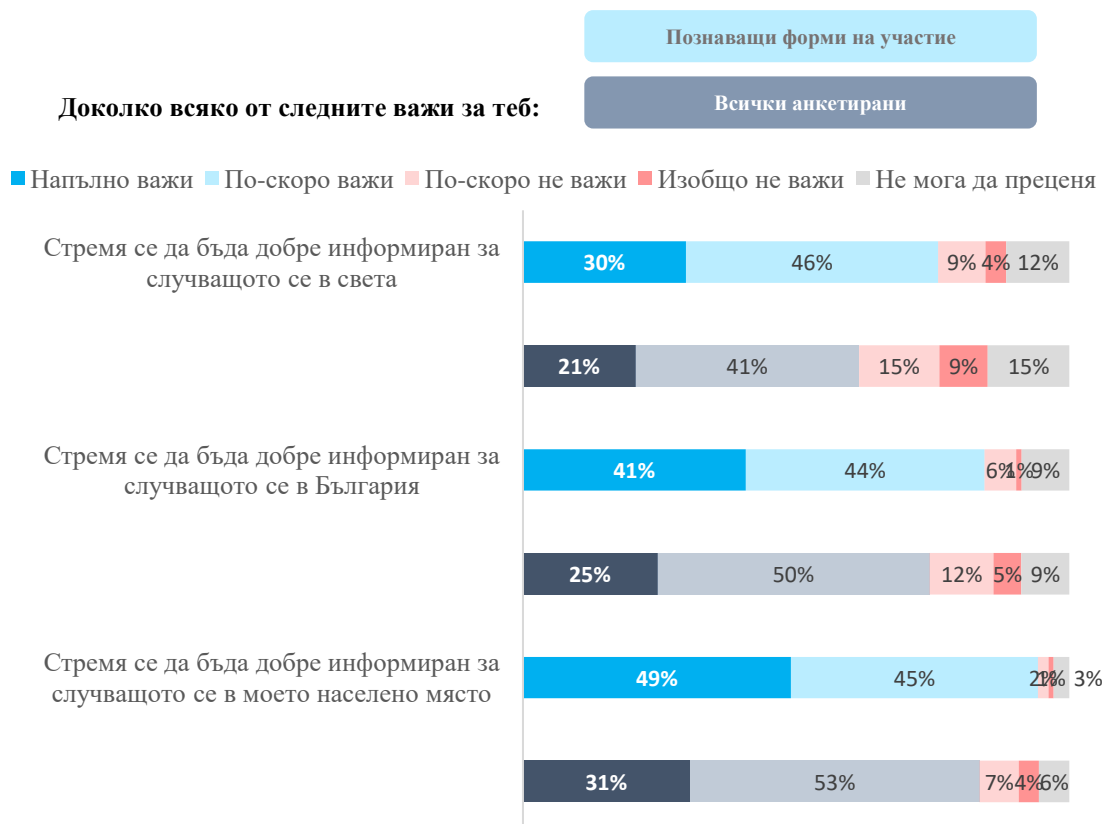
В общия случай мнението на децата е било взето предвид от възрастните. В групата на тези, които се чувстват чути, това е на практика винаги, т.е. усещането отговаря на реален житейски опит.

Статистическото разпределение показва, че учениците, чието мнение никога не е било искано, без значение дали са запознати с формите на детско участие, или не, **отново са предимно деца от семейства на необразовани родители и такива, живеещи в села.** Децата, попадали в рискова ситуация, също относително по-рядко споделят, че някой се е интересувал от мнението им.

От друга страна, се очертава и профил на децата, които по-често имат възможност да изложат мнението си. Представителите на гимназии с хуманитарна насоченост и живеещите в столицата най-често споделят, че мнението им е било търсено от възрастен. Сходни тенденции се наблюдават и сред децата, чиито родители имат висок образователен ценз.

Участието като стремеж за информираност

Стремежът към проследяване на актуалните събития в родното място, в страната и по-общо в света е широко деклариран сред участвалите в проучването ученици. Групата на познаващите различни форми на участие тук се държи аналогично с всички останали, но при нея този стремеж е много по-широко заявен и има по-силна тенденция на интерес към местни и национални събития.

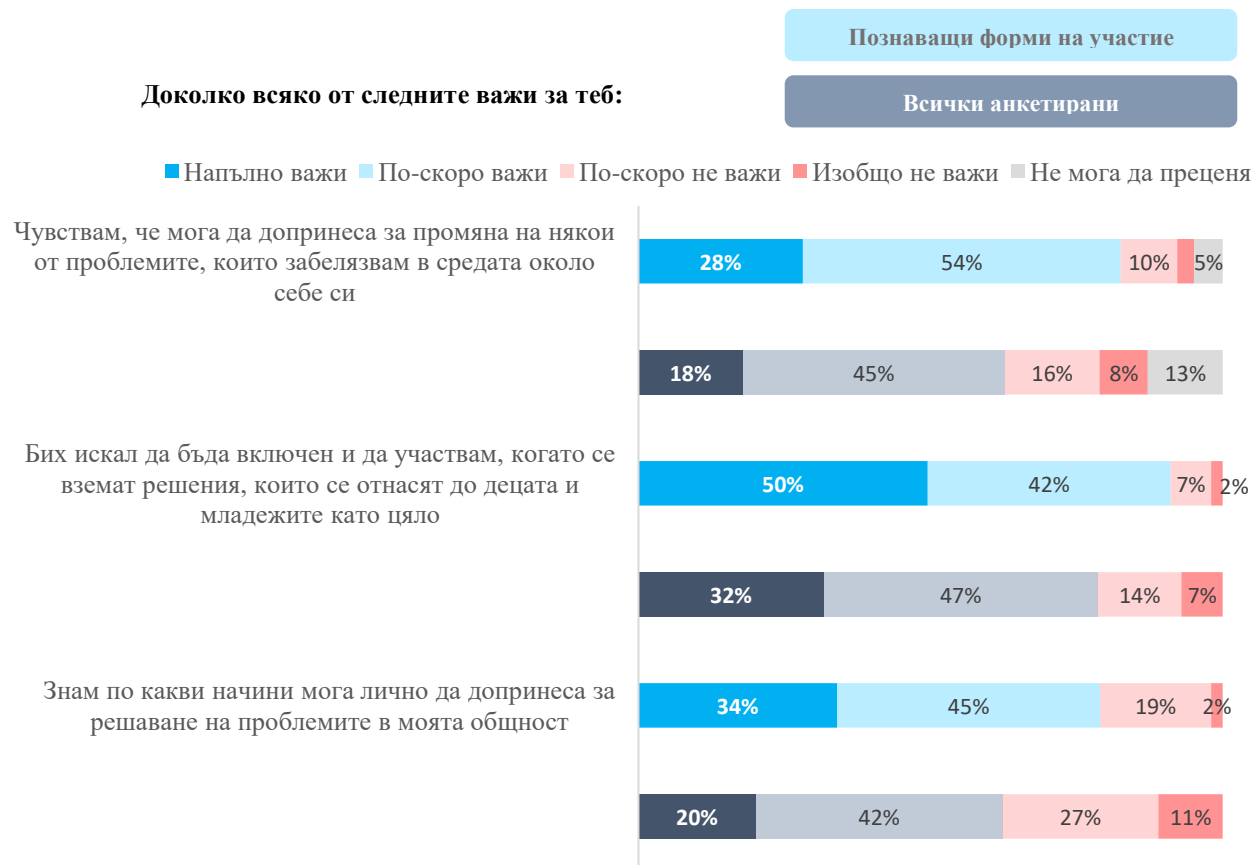

До завършване на 8 клас учениците се интересуват предимно от случващото се в собственото им населено място, като едва след това започват да се стремят да са информирани за ставащото в България и по света. Статистическото разпределение по пол показва, че интересът към страната и собственото населено място е относително идентичен, но момичетата проявяват значително по-силен интерес към новини от света.

Образованието на родителите не е от особено значение за това доколко децата се интересуват от случващото се в страната и града/селото, в което живеят. Въпреки това сред учениците от селата отново се наблюдава по-голяма пасивност.

Участието като стремеж за решаване на проблеми и промяна

Това е маркерът за най-активната форма на участие. Неговите компоненти също са широко споделени, макар и не толкова категорично. Разпределението на отговорите на запознатите с форми на участие отново се отличават от общата тенденция. И тук забелязваме тенденцията „искам да съм включен“ като по-изразена пред „знам“ и „мога“.

Усещането за овластеност по отношение на проблемите в социалната среда бива придобивано предимно след завършване на 7 клас. Най-слаба увереност и чувство за съпричастност към процеса на вземане на решения показват децата, живеещи в села. Очертава се и известна разлика в изразените мнения от момчета и момичета. Момичетата показват по-категорична готовност да бъдат включени във вземането на решения, отнасящи се до деца и младежи, докато момчетата вземат превес сред убедените, че знаят точно как да допринесат лично за решаването на проблеми в общността им.

Оценка на съществуващите механизми за детско участие

Доколко си съгласен с всяко от следните:

Познаващи форми на участие

Всички анкетирани

■ Напълно съгласен ■ По-скоро съгласен ■ По-скоро несъгласен ■ Напълно несъгласен ■ Не мога да преценя

Относно оценката, касаеща механизмите за включване и тяхната работа към момента, отговорите на всички са по-скоро еднотипно разпределени в сходни проценти. Участвалите в проучването деца в най-малка степен припознават като случваща се ситуацията, в която подрастващите са насърчавани да споделят своите притеснения по обществени въпроси. Близко една четвърт от тях не знаят дали има достъпна информация за правото на децата да участват и дали тя е на достъпен език.

Анкетираните, които най-често смятат, че децата **не се насърчават да участват в решаването на обществени въпроси**, са предимно от големи градове и села в страната. Техните връстници, живеещи в столицата, най-често споделят, че децата са насърчавани да вземат участие в решаването на въпроси от обществена значимост.

Интересно е, че с преминаването в по-горни класове учениците подкрепят все по-силно твърдението, че чрез участието децата придобиват умения, знания и увереност. Тази убеденост обаче рязко намалява сред дванадесетокласниците. Тенденцията се повтаря и по отношение на останалите твърдения.

Групата на запознатите с форми на участие дава една идея по-диференцирани отговори относно добрата организация на механизмите при насилие и злоупотреба. Тази особеност при тях може да се интерпретира и като доверие към институциите на сигурността и реда, имайки предвид, че те биха потърсили помощ от полицията два пъти по-често, отколкото останалите анкетираните.

Необходими промени в детското участие

Какво е необходимо да се промени по отношение на детското участие в България?

При очакванията за промяна на настоящия контекст на детско участие на преден план излизат най-вече нуждите от:

- информираност на децата за правото им на участие;
- нуждата самите деца да бъдат мотивирани към активност;
- нуждата да бъдат чути, не само питани.

Ако в оценката на настоящото състояние различните компоненти на достъпа до участие – налична информация и механизми на случване, се оценяваха донякъде като налични, то заявлението, че има нужда от повече информация, потвърждава, че горните отговори са по-скоро декларативни. Децата имат нужда не толкова от „слушане“ на детското мнение, колкото от повече „чуване“, по-малко формалност в отразяване на мнението и участието им.

Интересен момент при най-активната част от анкетираните е, че те искат децата да бъдат по-активни – при тях този отговор е най-силно застъпен. Това можем да интерпретираме като оценка на другите спрямо мен – аз съм активен и искам да привлека и другите.

Профилиране

По-долу ще бъде разгледана по-подробно групата на тези, които познават различни форми на детско участие, в сравнение с всички анкетираните, за да бъдат проследени евентуални особености на социалния контекст, в който тя се развива.

Профилиране – семейна среда

Според семейния профил основната част от анкетираните биха попаднали в категорията „класическо българско семейство“ – дете с двама родители с висше или средно образование (или комбинация от двете), говорещо български език вкъщи. Семейството разполага с разумна по обем библиотека с около и над сто книги. Детето не е преживявало ситуации, характеризиращи нисък социален статус и бедност – липса на базови условия за живот и обучение, наличие на насилие в дома и т.н.

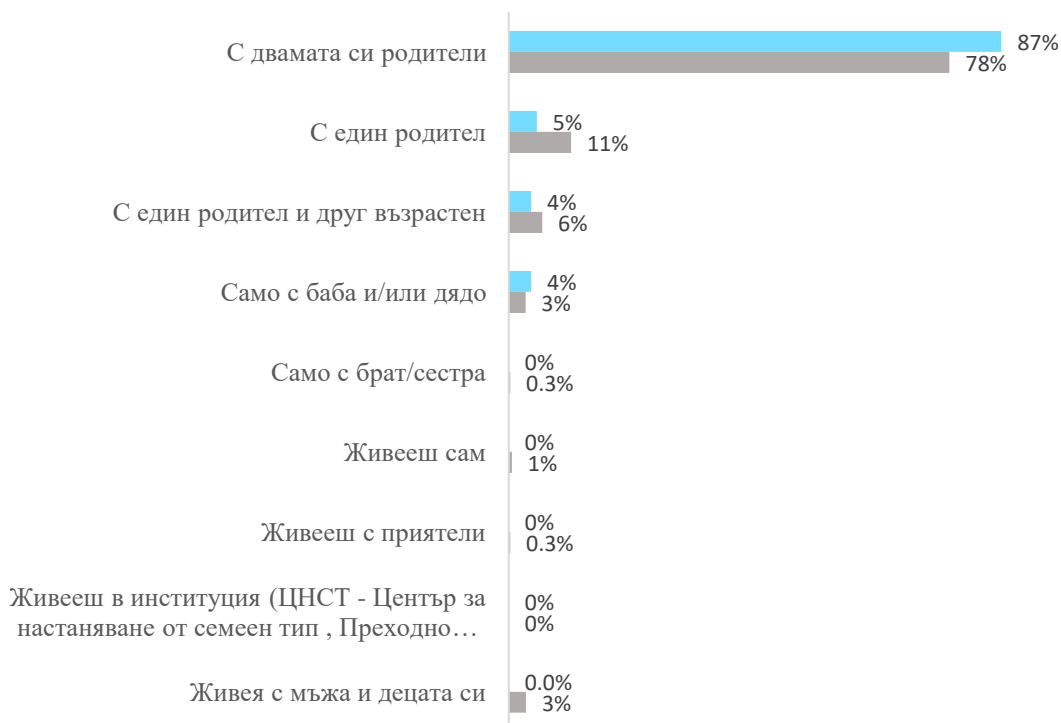
Профилът на познаващите форми на участие деца се полага в най-престижните категории на така описаните характеристики – двама родители висшести са по-често срещани при тях. Нито един от тази група не е посочил ромски език като основен. Семействата разполагат малко по-често с големи библиотеки от над 200 книги. Сравнено с

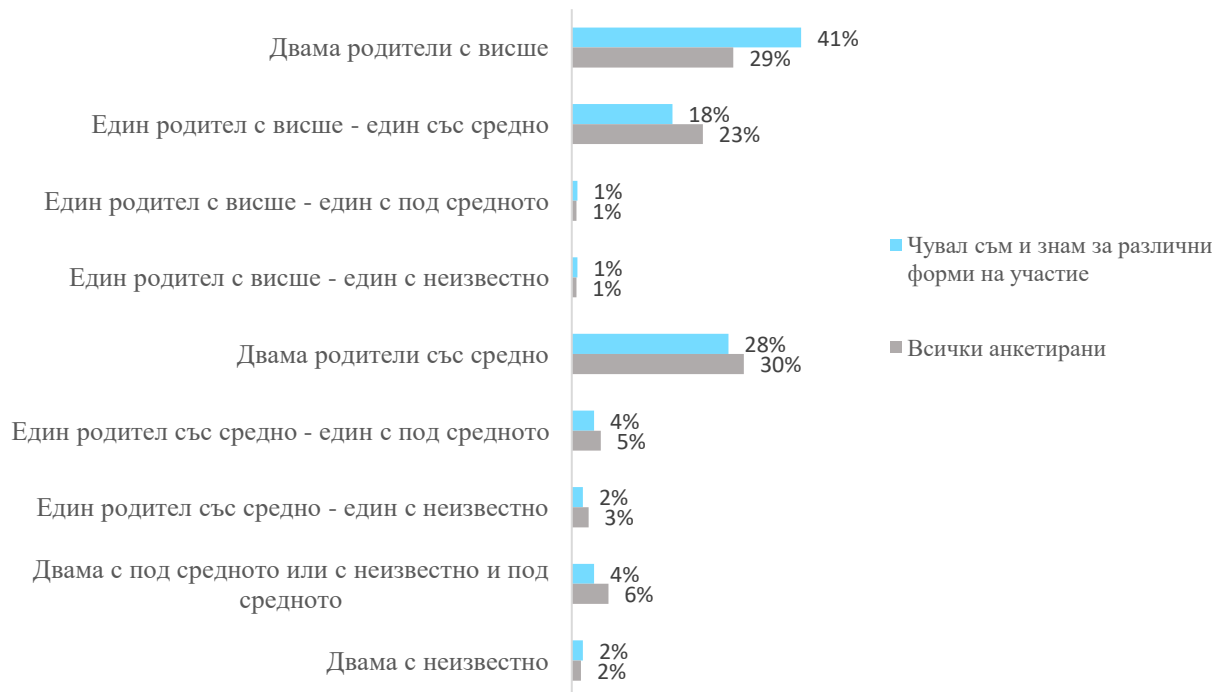
тези, които не са чували за детско участие, много по-малка част от тях са попадали в различни видове ситуации на бедност и насилие. Това включва и семейните конфликти – при познаващите форми на участие значително по-рядко се посочва наличието на такива в дома.

- Чувал съм и знам за различни форми на участие
- Всички анкетирани

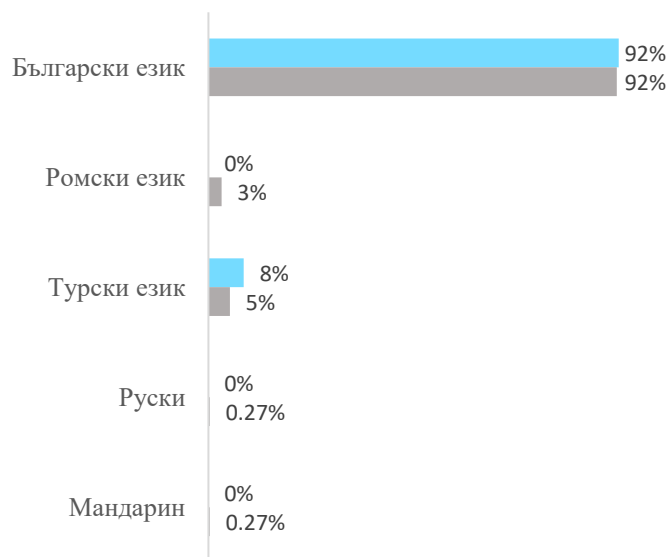
С кого живееш?

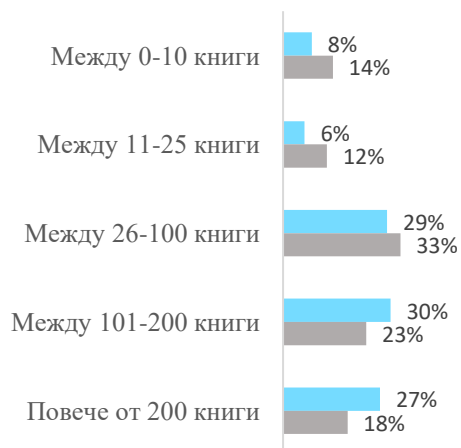
Какво образование имат родителите ти?

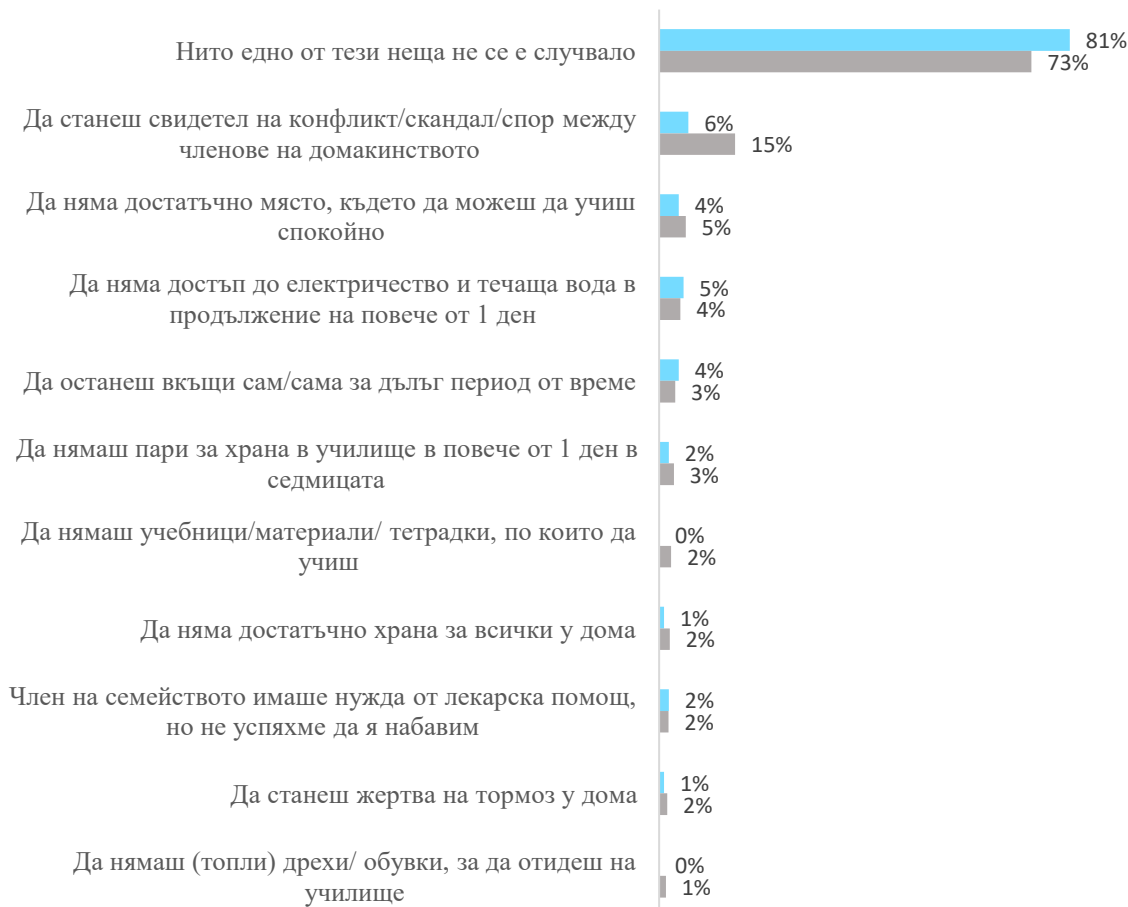
Какъв език говорите основно вкъщи?

С колко книги разполагате вкъщи?

През последната година случвало ли ти се е някое от следните?

Профилиране – училищна среда

През училищната среда и активността на децата в нея също може да бъде разбран контекстът на развитие на профила на най-активните, които познават детското участие.

В какво училище учиш?

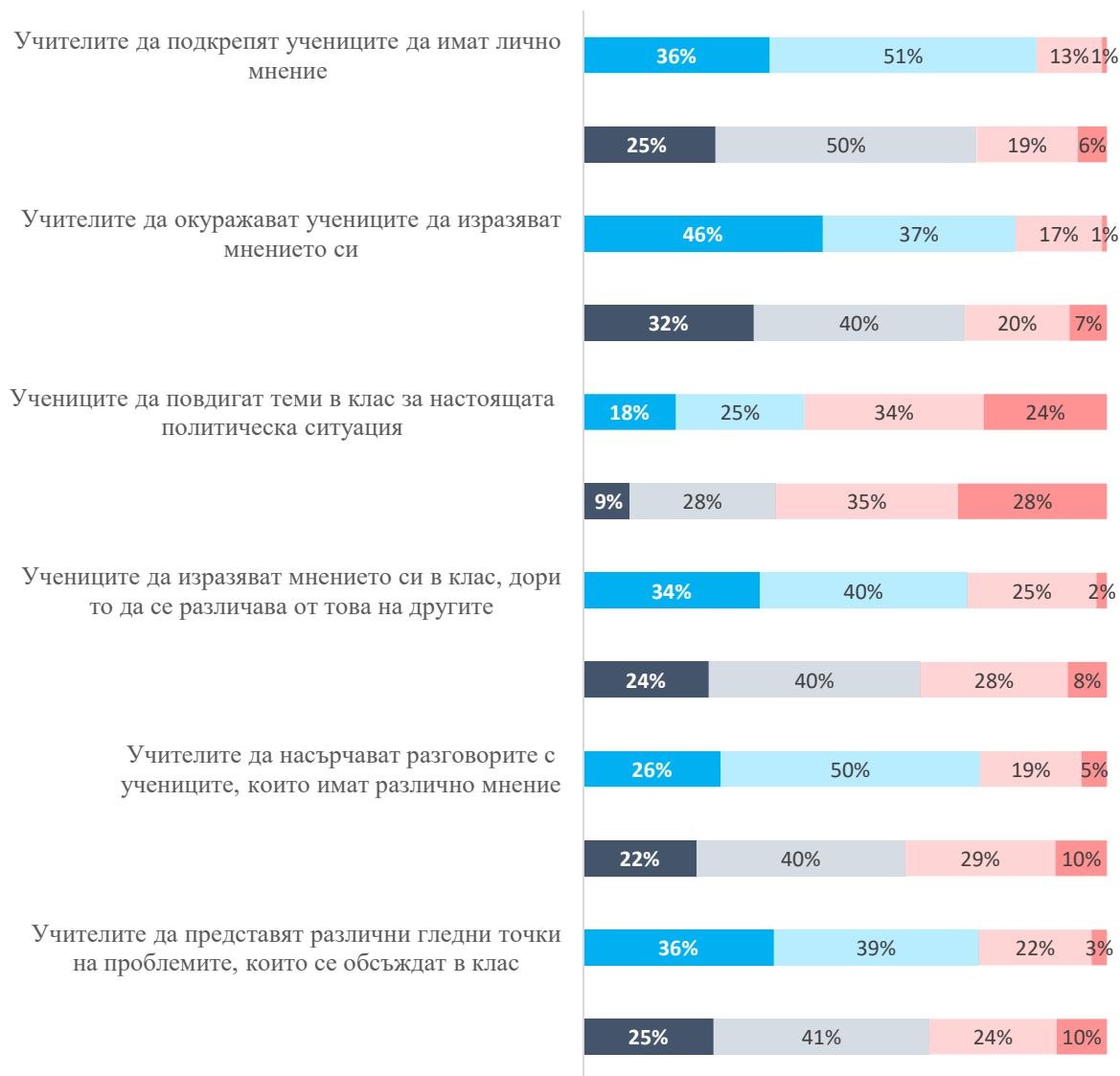
Децата, познаващи форми на участие, са разпределени аналогично на останалата част от анкетираните що се отнася до профила на училището. Различия има по линия на факта, че в тази група няма отпаднали от училище, както и че те по-често учат в училища с природоматематически или хуманитарен профил. Според образователния етап те са разпределени също относително равномерно, като различие има по линията най-нисък – най-висок образователен етап. При групата на познаващите форми на участие ниският образователен етап е очаквано по-слабо застъпен, но все пак присъства в достатъчна степен. При нея забелязваме по-различни нагласи спрямо училищния контекст.

Доколко често се случва всяко от следните в товоето училище:

Познаващи форми на участие

Всички анкетирани

■ Винаги ■ Понякога ■ Рядко ■ Никога

Децата, познаващи форми на участие, определено по-категорично заявяват, че в училище се усеща учителската подкрепа за изразяване на лично мнение и се представят различни гледни точки.

Разговорите на политическа тематика и окуражаването на разговора с различно мислещите, от своя страна, са най-слабо посочени като насърчавани форми на изразяване в училищния контекст изобщо.

При конкретно запитване кои от следните теми се обсъждат в училище на преден план излиза особено силно разликата между тези, които познават форми на участие, и тези, които изобщо не знаят какво е детско участие. Причината за тази разлика би могла да бъде и наличието на по-голям процент от по-ниския образователен етап във втората група. При разглеждане на темите според образователния етап различията не са толкова големи. Темите, които се влияят по-силно от степента на образование, са в следния ред:

- демокрация и типове демокрация в съвременния свят;
- съвременно държавно устройство на Република България;
- идентичности и различия в обществото;
- формиране на гражданска позиция.

От друга страна, изключвайки горните четири като повлияни от образователния етап, най-голямо е различието между познаващи и непознаващи детското участие по темите:

- гражданско общество и форми на гражданско участие;
- идентичности и различия в обществото.

Статистическото разпределение сред всички анкетирувани показва, че изброените са значително по-разпространени училищни практики в учебните заведения в столицата и малките градове. Наблюдава се и връзка между липсата на учителска подкрепа и комфортната среда, в която учениците да изразяват мнението си, и **желанието им да завършат висше образование**. Основни дялове от децата, които желаят да продължат образованието си възможно най-бързо или все още не са решили, посочват, че изброените твърдения не важат за техните училища.

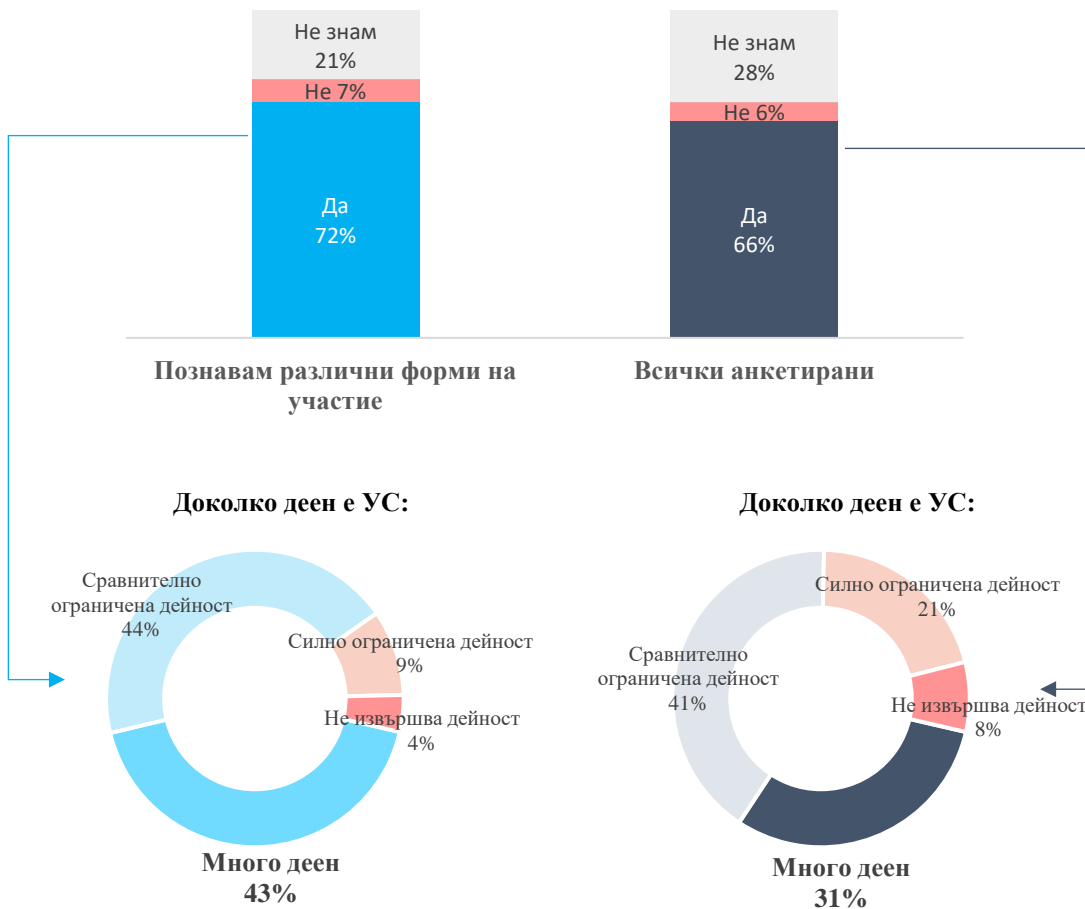
Обсъждат ли се следните теми в твоето училище?

■ Чувал съм и знам за различни форми на участие
■ Не знам какво е "детско участие"

При почти всички теми различieto между познаващи и непознаващи форми на участие е значимо. Това може да бъде интерпретирано като чувствителност на първата група към обсъжданата тематика, отколкото като реално случващ се процес в училище. Последният би следвало да е относително стандартизиран според профила на училището и образователния етап и се очаква да възникват еднотипни различия по тази линия. Както беше отбелязано, разпределението на анкетираните и по образователен етап, и по профил на училището не са толкова различни – деца от всички етапи и профили училища попадат във всяка от двете категории почти равномерно (изключение правят само десетте процента отпадащи от училище, които се намират в групата на децата, които не са запознати с детското участие).

Има ли Ученически съвет във Вашето училище?

Разликите при информираността доколко активен е Ученическият съвет (УС) могат да бъдат интерпретирани по сходен начин – като форма на чувствителност към тези дейности. Тези, които познават различни форми на участие, определено виждат Ученическият съвет като по-деен, въпреки че това звено е добре познато и сред знаещи и сред незапознати с форми на детското участие.

Статистическото разпределение сред всички анкетирувани показва, че учениците от горните класове имат по-сериозен досег с УС и по-често са информирани за тяхното съществуване. Същата тенденция се наблюдава и сред децата с по-висок социален статус и тези от по-големи населени места в страната.

Основната функция, която се приписва на Ученическият съвет, е организацията на събития. „Дава гласност на проблемите на учениците“ е дейност, която категорично се посочва основно от горния прогимназиален етап. Останалите активности са по-скоро равномерно разпределени спрямо образователния етап.

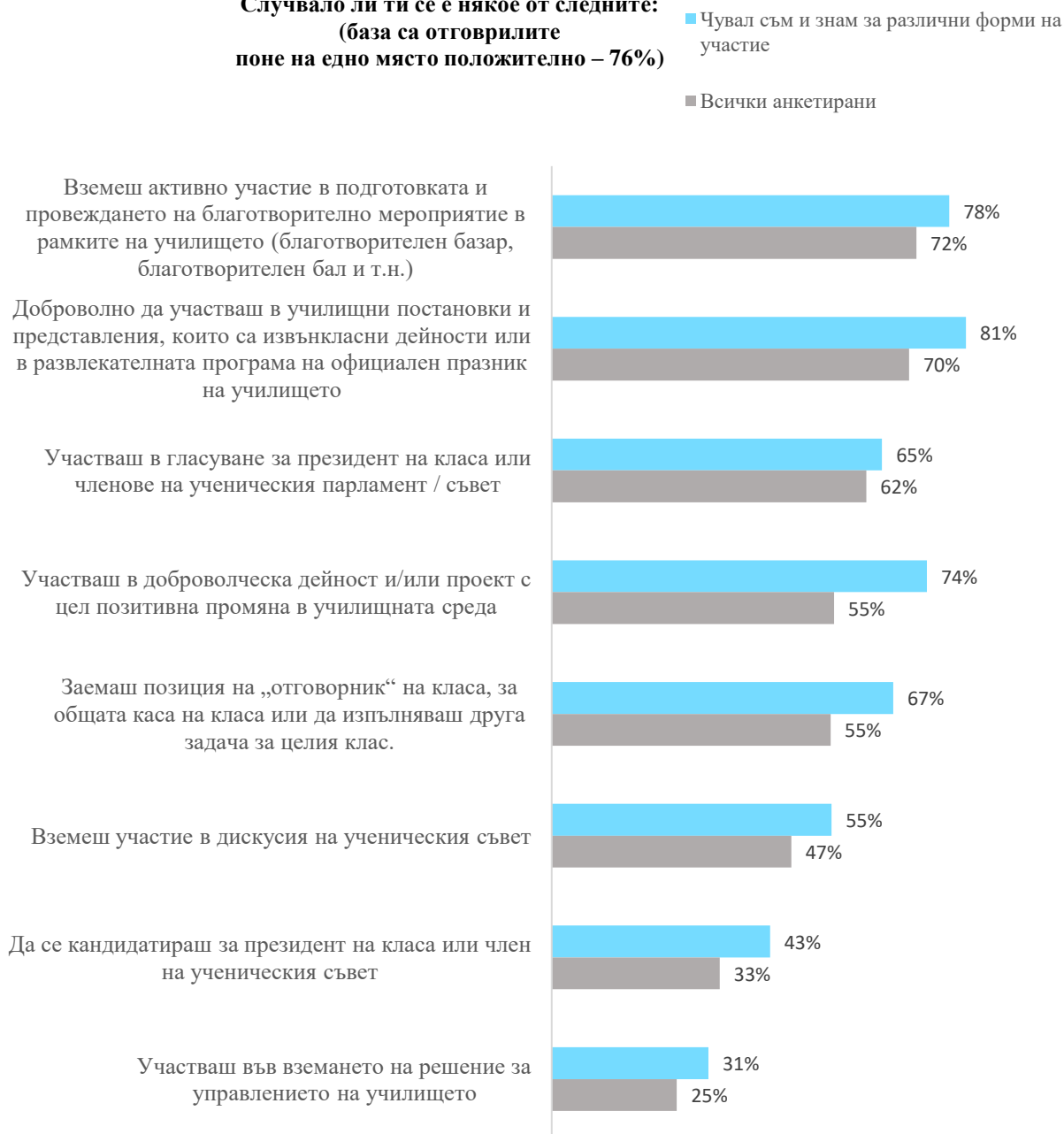
Разпределението на активните, от своя страна, стои различно – те са доста по-силно чувствителни към дейностите на Ученическия съвет.

Познаващите форми на участие малко по-често са били в интеракция с Ученическия съвет, но не в такава степен, че да доведе до горните различия. Тоест отново можем да говорим по-скоро за връзка между активността и чувствителността към темата.

От своя страна, училищният контекст явно дава възможност за участие в доброволчески и развлекателни кампании, в които активните да се почувстват включени.

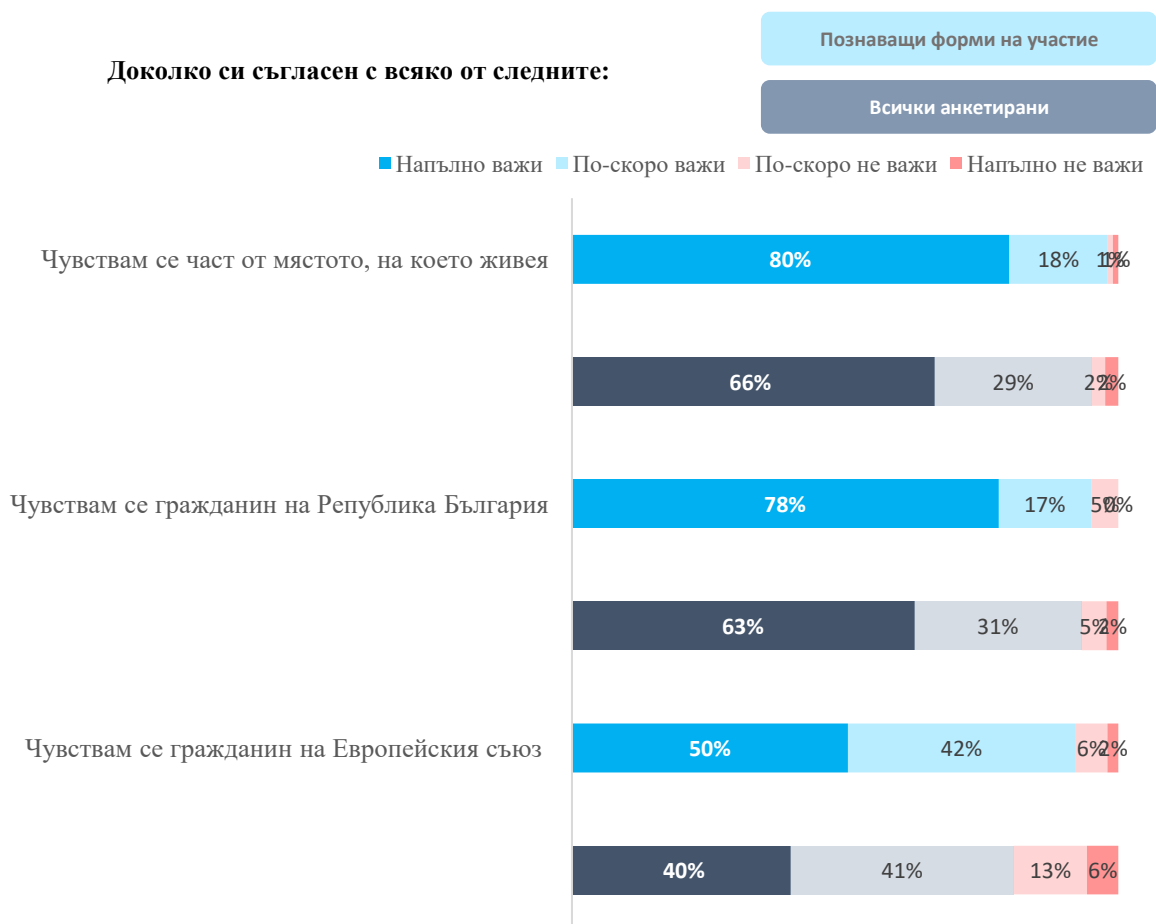
**Случвало ли ти се е някое от следните:
(база са отговорилите
поне на едно място положително – 76%)**

Профилиране – региони на идентификация

Анкетираните са структурно равномерно разпределени по категорията столица/голям град/малък град/село. Особеност тук има единствено в категорията „малък град“, където активните са по-представени, а тези, които не знаят какво е детско участие, са най-малко представени.

Що се отнася до различните степени на усещане за принадлежност, наблюдаваме известни различия – отново в степен, а не в съдържателна разлика на разпределенията.

Всички деца се идентифицират много силно локално и национално в рамките на националната държава. Най-слаба е наднационалната идентификация.

Наблюдават се малки разлики между момчетата и момичетата в идентифицирането им като граждани на страната. Въпреки това момичетата много по-често споделят, че се

усещат като граждани на Европейския съюз, докато момчетата вземат превес сред идентифициращите се с мястото, на което живеят.

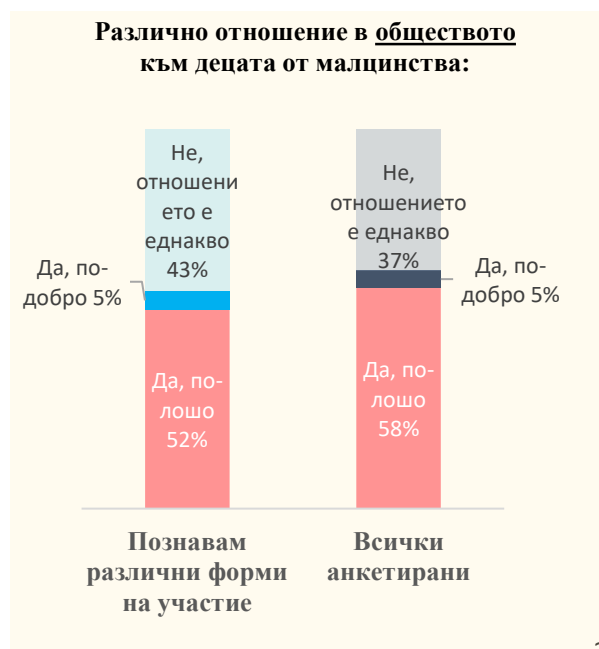
Чувството за принадлежност е най-слабо разпространено сред децата, живеещи в села, и тези с нискообразовани родители. Тази тенденция би могла да се отдаде на цялостната отдалеченост на тези групи от съвременните разбирания за равенство и права на хората, както и слабата роля на училищната институция в подсигуриването на устойчива и добра среда, в която подрастващите да упражняват правото си на участие в процесите на вземане на решения.

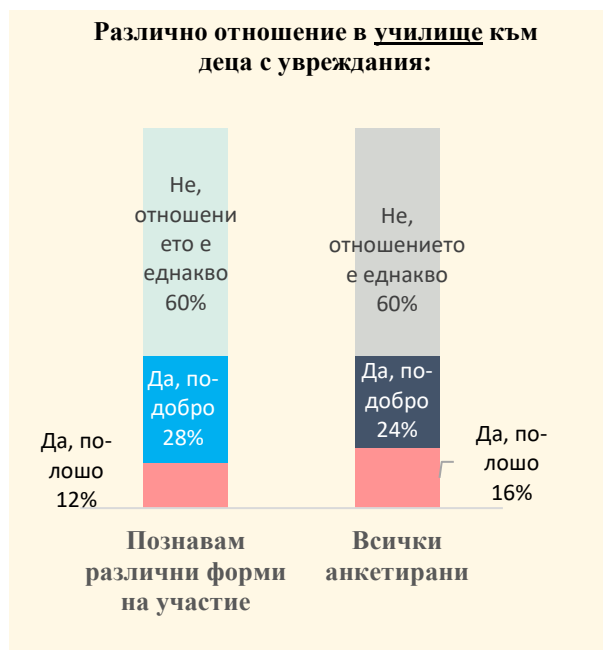
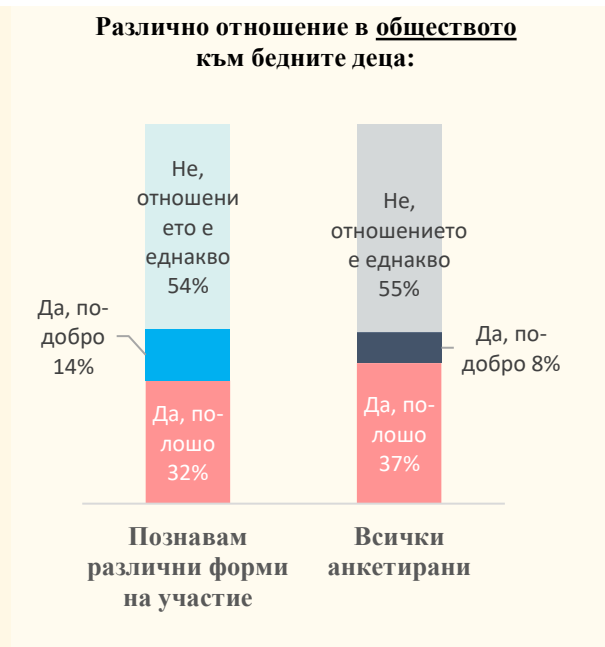
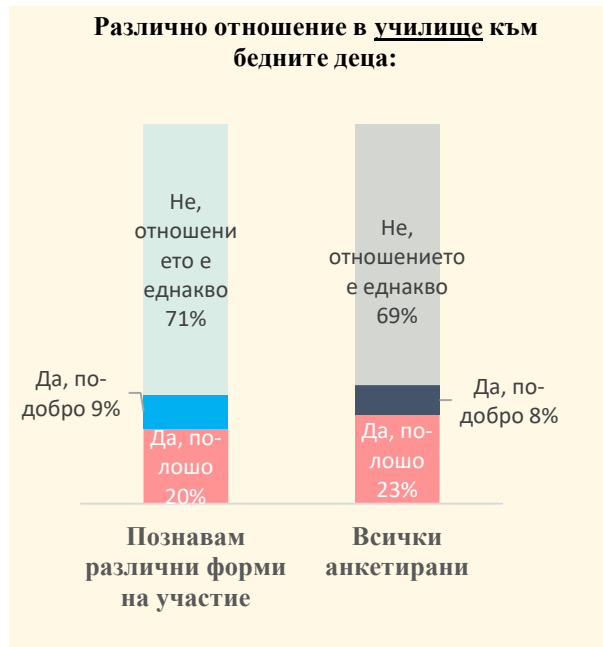
Профилиране – ценностни нагласи

При разглеждането на оценката на децата относно видовете различия в обществото, предизвикващи неравенства – етнически, социални, биологични (здравни, полови), се наблюдава относително еднотипно разпределение по линията познаващи/непознаващи форми на участие.

Основните тенденции са:

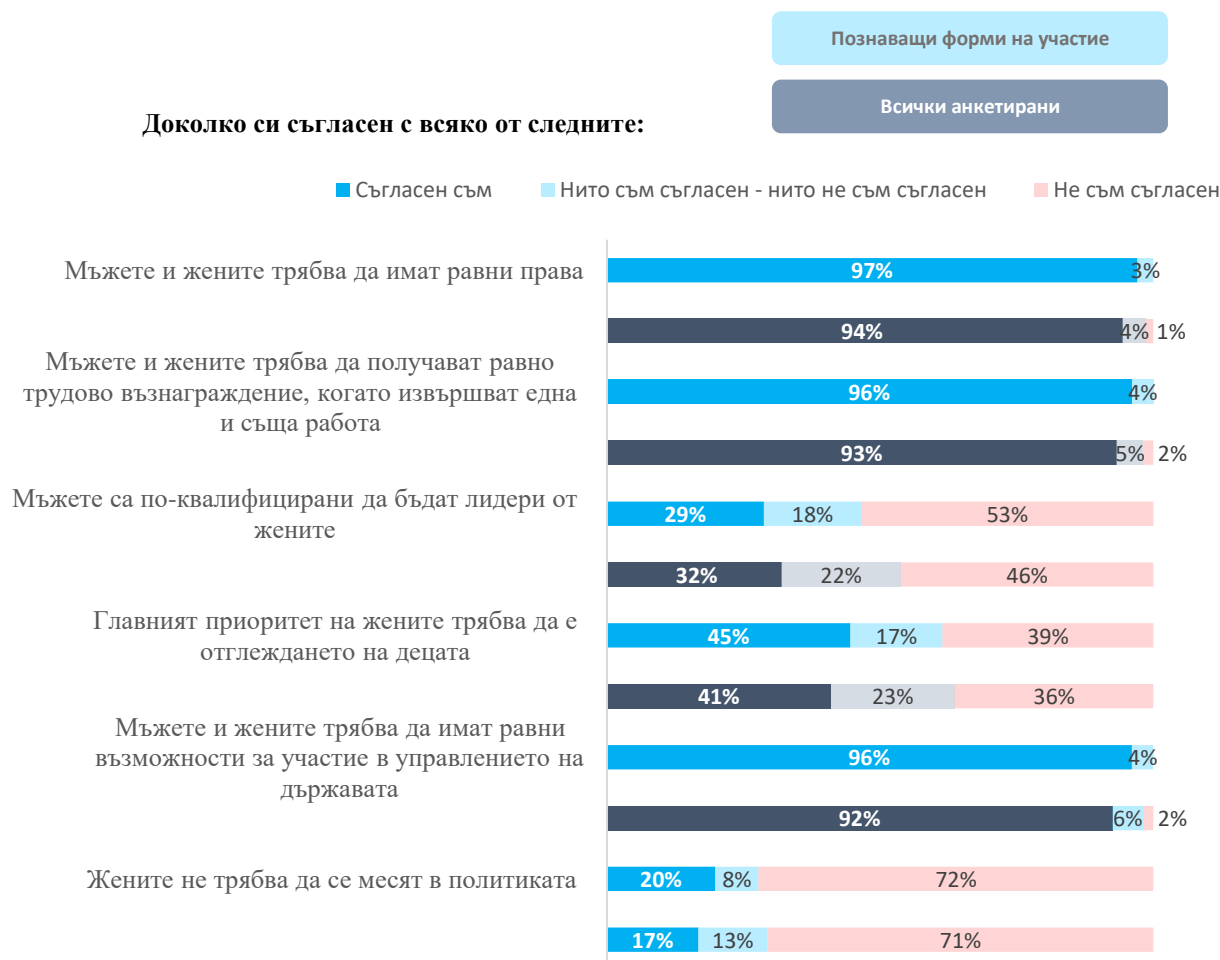
- в училище (т.е. в непосредственото обкръжение) отношението към тези групи е „същото като към останалите“, отколкото по-широко в обществото, където то е „по-лошо“;
- познаващите форми на участие по-често смятат, че малцинствените и бедните групи са третирани еднакво с останалите. При тези, които не познават форми на участие, има по-голяма чувствителност към малцинствените и социалните неравенства (в тази група са и всички анкетирани от ромски произход).

Познаването на форми за детско участие не влияе особено на ценностните идентификации, свързани с граждански и трудови права и достъпа до ръководни позиции, по отношение на пола. Тези ценности са твърдо възприемани като важни и нужни на абстрактно ниво, но при формулиран казус – „мъжете са по-добри лидери“, „жените трябва да приоритизират отглеждането на деца“, тази твърдост силно се размива и забелязваме

равномерни разпределения по целия сектор на съгласие. Най-силното различие между познаващите форми на участие и останалите е насърчаването на участие през избори.

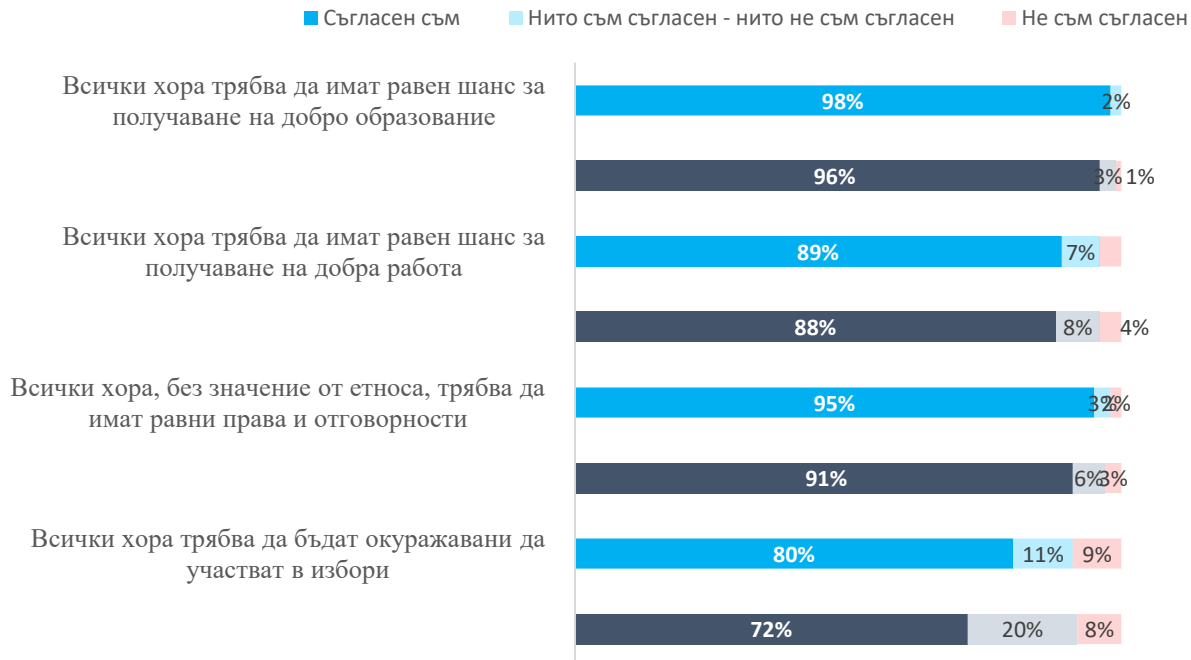

Стигмата за ролята на мъжете и жените в обществото е най-силно отразена в нагласите на по-големите ученици. Анкетираните от 11 и 12 клас много по-често поставят жената в ролята на домакиня и я изключват от политическия живот на страната. Макар по-често да определят мъжете като по-добри специалисти, младежите в последен гимназиален етап по-скоро защитават тезата, че трудовото възнаграждение не трябва да се определя на база полова принадлежност. Подобни тенденции се наблюдават и сред нагласите на живеещите в по-малки населени места и в семейства на необразовани родители.

Познаващи форми на участие

Всички анкетирани

Доколко си съгласен с всяко от следните:

Ценностите, свързани с демократичност и човешки права, защитата на човешките права, доброволчеството и защитата на природата, са консенсусно широко разпознати отново в по-силна степен от познаващите форми на участие.

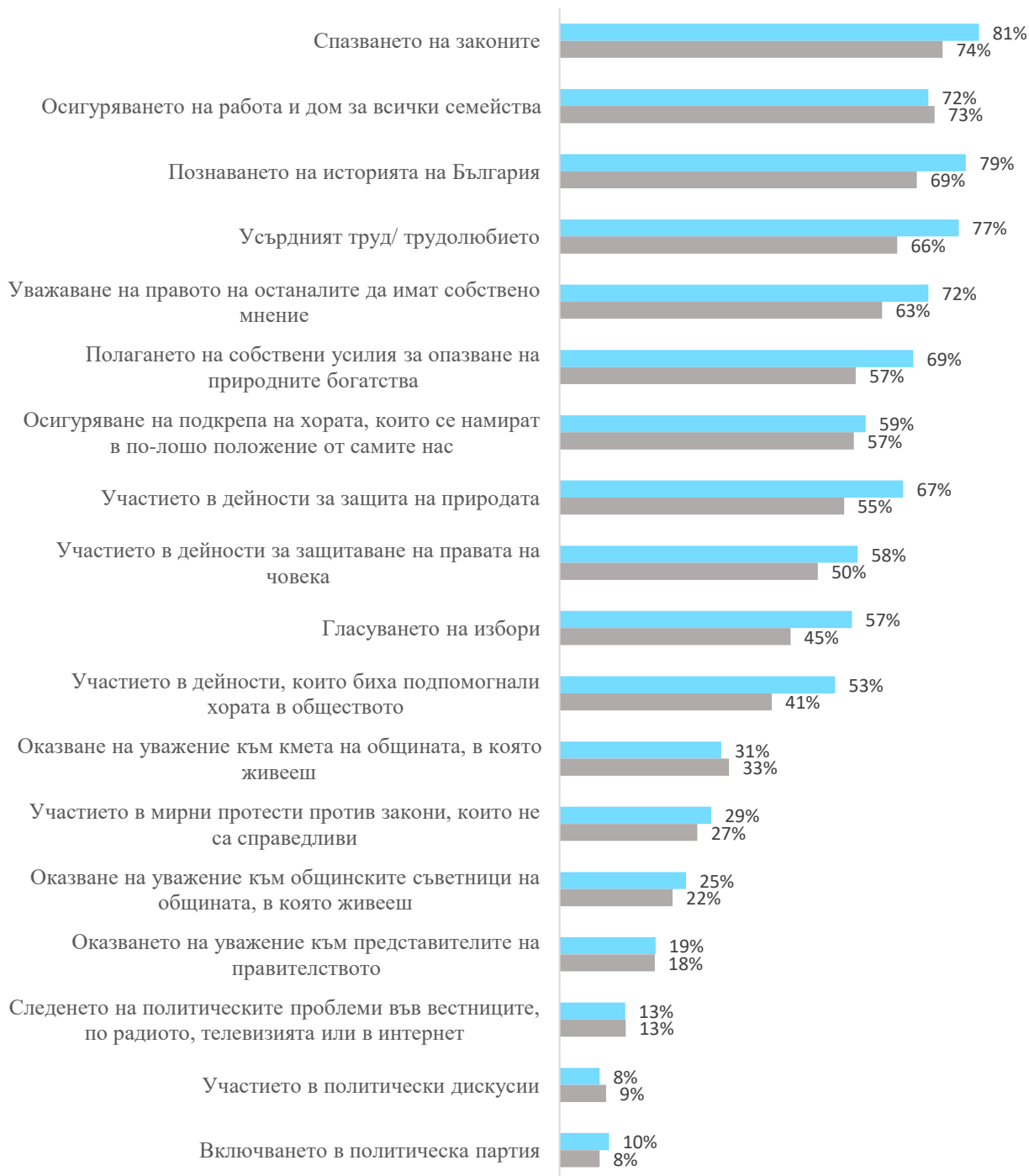
На практика най-слабо разпозната е идеята за представителна демокрация през формален политически процес – следене, участие в политически дискусии и в партии. Въпреки това гласуването все още е едно от най-важните граждански действия според децата.

Статистическото разпределение ясно показва, че концепциите за демократичност и човешки права са най-слабо разпознаваеми сред децата, живеещи на село. Тези данни не са учудващи при наличието на слаб авторитет на училищната институция и наличие на полово дискриминационни нагласи сред тази група. Идеята за равенство е подкрепена по-слабо и от учениците, чиито родители са с по-нисък социален статус.

Кое от следните смяташ за **много важно?**

■ Чувал съм и знам за различни форми на участие

■ Всички анкетирани

Кое от следните смяташ, че със сигурност би направил, след като навършиш 18 г.?

■ Чувал съм и знам за различни форми на участие

■ Всички анкетирани

Профилиране – основни проблеми на децата

Агресията, тормозът и насилието, претовареността и пристрастяването към технологиите са посочени като основните проблеми за младото поколение. Интересно е да се види, че новият вид пристрастеност към технологиите се оценява като по-голям проблем от употребата на цигари, алкохол и наркотици. Заседналият начин на живот и липсата на алтернативи за свободното време също са посочени като част от проблемите на децата.

Обособяват се няколко конкретни проблеми, които са по-често срещани при момчетата, отколкото при момчетата. Това са онлайн тормозът, дискриминация/расизъм, пренебрегване от страна на семейството, липса на добри примери за подражание, липса на свободно време, безразборни полови контакти и пристрастяване към технологии.

Проблемите, които **децата, попадали в риск, срещат по-често от останалите**, са свързани с агресия/тормоз, проблеми в семейството и обкръжението, липса на сигурност и пренебрегване от страна на семейството по важни въпроси.

В столицата и малките градове като основен проблем се очертава агресията, докато сред живеещите в големи градове и села за проблем се посочва най-често претоварването на учебното съдържание.

Децата, които са по-запознати с детското участие, по-често от другите посочват неадекватното и непрактичното образование като част от проблемите.

Основни проблеми на децата:

В заключение

Проведеното проучване сред деца на възраст над 12 години показва едни относително високи декларативни нива на информираност по отношение на техните права. По основните въпроси, свързани с информираност, учащите в 6-7 клас заявяват по-ниски нива на познания в сравнение с младежите от 11-12 клас. С нарастване на възрастта се увеличава влиянието, което има училището и респективно образованието върху техните познания за детското участие и правата на детето.

Като цяло „гласът на децата“ е „чул“ от възрастните, които се допитват до мнението на подрастващите по важни въпроси. Липсата на знания, умения и увереност обаче влияе на активността на анкетираните при изразяване на позиция. Очакваните промени в контекста на детското участие са в посока:

- информираност на децата за правото им на участие;
- мотивиране на децата към активност;
- нуждата да бъдат чути и мнението им да бъде взето под внимание, а не само питани.

За над една трета от децата в училище трябва да има повече часове, свързани с правата на детето. Близко половината посочват, че никога не са обсъждали в училище теми, свързани с гражданското общество и формите на гражданско участие, както и темата за формиране на гражданска позиция.

Фактическите инициативи, в които анкетираните са участвали, показват най-ясно фокуса на детското участие в момента и това са:

- ученически инициативи;
- различни форми на благотворителност – най-вече чрез набиране на финансови средства;
- доброволчество (по-скоро отново насочено към нуждаещи се).

Откроява се групата на децата, които са по-информирани за детското участие от останалите, като техните нагласи към активност, информираност и желание за промяна са по-високи.

Разглеждайки така съществуващите нагласи, познания, умения и реалното участие на децата от гледна точка на това какви ще бъдат техните действия като пълнолетни граждани, може да кажем, че евентуално всеки втори ще гласува **информирано** на избори, след като се запознае с кандидатите, а едва 1 от всеки 10 ще участва активно в предизборни кампании, срещи с кандидати и ще организира подписки и петиции.